

กลไกการสร้างความเข้มแข็งสวัสดิการชุมชนเมือง
กรณีศึกษาชุมชนชาวไทยเกาะกลาง ชุมชนชาวจีนโบ๊เบ๊
ชุมชนคริสต์กุฎีจีนและชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาอุลอิสลาม
กรุงเทพมหานคร*

The Mechanisms of the Strengthening Urban
Community Welfare In Case of Kho-Klang, Bobae,
Kudi-Chin and Masjid-Kamalulislam Bangkok

¹แสน กิรินวนันท์ และ ²สิริยา รัตนช่วย

¹Saen Keeratinawanun and ²Siriya Rattanachuary

¹มหาวิทยาลัยนวมินทราชูราช

¹Navamindradhiraj University, Thailand.

²มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

²Thammasat University, Thailand.

²Corresponding Author. Email: siriya.george@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษากลไกที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง โดยเฉพาะชุมชนเมืองหลวง ในเขตกรุงเทพมหานคร และสามารถพัฒนาไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชนเมืองได้อย่างยั่งยืน 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะสำคัญและรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร ที่เกิดจากฐานวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย 3 กลุ่มหลักคือ 1) กลุ่มผู้นำ จำนวน 16 คน 2) กลุ่มข้าราชการ เจ้าหน้าที่และพนักงานของหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 4 คน 3) กลุ่มสมาชิกชุมชนทั้ง 4 ชุมชน จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 1) การศึกษาเอกสาร 2) การสังเกต 3) การสัมภาษณ์กลุ่ม 4) การสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการศึกษาพบว่า

1) กลไกสำคัญของชุมชนเมืองที่เป็นกรณีศึกษา 4 ชุมชน ได้นำมาใช้และถือเป็นกลไกหลักร่วมกัน มี 5 กลไก ประกอบด้วยหลักศาสนาและความเชื่อสำคัญของแต่ละศาสนา ประเพณีและวันสำคัญของชุมชน ระบบเครือญาติ ศูนย์รวมจิตใจชุมชน และระบบเครือข่ายความสัมพันธ์

2) รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนเมืองมี 7 รูปแบบ คือ สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการปลอดภัย สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการสิ่งแวดล้อม สวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษา สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการนันทนาการ สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการที่อยู่อาศัย สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการมั่นคงในการดำรงชีวิต ดังนั้นสรุปผลการศึกษาเชิงเปรียบเทียบรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่เกิดขึ้น สามารถแสดงให้เห็นถึงรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่ทุกชุมชนเมืองต้องการและเหมาะสมกับชุมชนที่มีฐานอัตลักษณ์ศาสนาทุกศาสนา 2 รูปแบบ คือ สวัสดิการชุมชนเมืองด้านการปลอดภัย และสวัสดิการชุมชนเมืองด้านการเงิน ส่วนสวัสดิการชุมชนเมืองด้านสิ่งแวดล้อมจะเป็นรูปแบบที่ปรากฏกับชุมชนที่ล้อมรอบด้วยลำคลองเป็นหลัก สำหรับสวัสดิการชุมชนเมืองด้านการศึกษาจะเป็นรูปแบบที่ปรากฏกับชุมชนคริสต์และชุมชนมุสลิม ส่วนสวัสดิการชุมชนเมืองด้านการนันทนาการจะเป็นรูปแบบที่โดดเด่นของชุมชนคริสต์และชุมชนชาวจีน

คำสำคัญ: สวัสดิการชุมชนเมือง; ความเข้มแข็งของชุมชน; ความยั่งยืนของชุมชน; กลไกการสร้างความเข้มแข็ง; อัตลักษณ์

Abstract

This research purposed to study (1) The important mechanisms to strengthen urban community especially in Bangkok, until they could applied to be sustainable urban community welfare. (2) Comparison the models of urban community welfare in differential cultures and religions. In this research is Qualitative research by 3 informants groups (1) Leaders are 16 people (2) Government officers are 4 people (3) The Members of each communities are 20 people. Finally the instrument for collecting data was (1) Documentary research (2) Observation (3) Focus Groups and (4) In depth interview.

These findings indicated that

1) The mechanisms of urban community in case of 4 communities applied the 5 mechanisms to consist of the concepts in Religion Ethics, the traditions, Kinship, Mental Center and the networks of reciprocity.

2) The Models of urban community welfare to response any needs of the urban community were the models for Security, Financial, Environment, Education, Recreation, Housing and the stability of Living. Therefore the conclusion of the comparison in urban community welfare could exhibit the necessary models of each community, then appropriate with the community based on religion 2 models such as urban community welfare in safety and financial, while urban community welfare in environment related to the community surrounding the river or canal, Meanwhile welfare in education took place in Muslim and Catholic community. Finally welfare in recreation happened outstandingly in Catholic and Chinese community.

Keywords: Urban Community Welfare; The Strength of Community; The Sustainable of Community; The Mechanisms of the Strengthening; Identity

บทนำ

การพัฒนาทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ที่เน้นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐานอันเป็นกระแสแห่งการพัฒนาและกระบวนการพัฒนาของยุคคลื่นลูกที่สาม ยุคแห่งโลกาภิวัตน์และโลกไร้พรมแดน หรือสังคมข่าวสาร (Information Society) ที่ยังคงมีอิทธิพลต่อสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 (Touraine, 2001) ที่ยังผลต่อแนวทางการพัฒนาในระดับประเทศที่ทุกประเทศต้องเตรียมความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงซึ่งยังคงยืนระยะอยู่ต่อไป ทั้งนี้ ประเทศไทยจำเป็นต้องหาทั้งแนวทางการรับมือกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงซึ่งเปรียบเสมือนวัคซินป้องกันโรค ตลอดจนแนวทางการแก้ปัญหาซึ่งเปรียบเสมือนยาสามัญประจำบ้านในระดับประเทศ ควบคู่ไปกับการพัฒนาซึ่งเปรียบเสมือนสารอาหารไหลเวียนสู่กระแสเลือดที่คอยหล่อเลี้ยงร่างกายของคนทั้งประเทศ ทั้งศูนย์กลางความเป็นเมืองและชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศ ดังนั้นด้วยกระบวนการพัฒนาทางเลือกตามแนวทางต่างๆ ที่เสนอตัวขึ้นมารับใช้สังคมในเชิงการพัฒนาควบคู่กับกระบวนการพัฒนากระแสหลักได้อย่างกลมกลืนและเป็นไปในทิศทางคู่ขนานกันได้มากขึ้นนั้น ทำให้การสร้างการพัฒนาที่เน้นในระดับจุลภาคหรือในระดับพื้นที่ชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งยั่งยืน กลายมาเป็นประเด็นสำคัญของงานพัฒนาชุมชนที่กำลังเพิ่มบทบาทหน้าที่หนุนเสริมการพัฒนาในระดับประเทศอันเป็นการพัฒนาในระดับมหภาค โดยเฉพาะข้อท้าทายของงานพัฒนาชุมชนในมิติชุมชนเมือง โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนเมืองหลวง ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่เป็นเหมือนเหรียญสองหน้าในงานพัฒนาที่จะรองรับและเผชิญกับกระบวนการพัฒนาในทุกมิติอย่างชัดเจน ด้วยความสำคัญของการพัฒนาที่เจาะลึกลงสู่ในระดับพื้นที่ชุมชนเมืองมากขึ้น (Rattanachuey, 2017) โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนเมืองหลวง ในเขตกรุงเทพมหานคร ดังปรากฏชัดในเชิงประจักษ์นั้น การสร้างกลไกขึ้นมาเพื่อเป็นกระบวนการในการเตรียมรับมือและการจัดการตนเองของชุมชนจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่ชุมชนเมืองต่างตระหนักและกำหนดสร้างขึ้นมาเป็น “สวัสดิการชุมชน” เพื่อหวังให้สวัสดิการชุมชนรูปแบบต่างๆ เหล่านั้น สามารถเป็นวัคซินป้องกันปัญหาในเบื้องต้น เป็นยาสามัญประจำชุมชนสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการกับปัญหา ตลอดจนเป็นวิตามินบำรุงเพื่อการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับสมาชิกภายในชุมชนของตนเอง (Keeratinawanun, 2014)

กรุงเทพมหานคร ในฐานะเมืองหลวงของประเทศที่มีการหลั่งไหลเข้ามาของประชากร ทั้งประชากรถิ่นและประชากรแฝงจากหลากหลายเชื้อชาติศาสนาดังแต่อดีต ซึ่งปรากฏชัดจากการรวมกลุ่มเป็นชุมชนทั้งชุมชนชาวไทยพื้นถิ่น ชุมชนชาวจีน ชุมชนชาวคริสต์ และชุมชนมุสลิม ทำให้เกิดความหลากหลายในเชิงสังคมพหุวัฒนธรรมและรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับกับความต้องการพื้นฐานของสมาชิกในชุมชนภายใต้อัตลักษณ์ร่วมของชุมชน (Keeratinawanun, 2014) เพื่อความเข้มแข็งยั่งยืนของสวัสดิการชุมชนเมืองรูปแบบต่างๆ ที่กำหนดสร้างขึ้น ทำให้ในแต่ละพื้นที่ชุมชนเมืองของกรุงเทพมหานครมีนัยยะสำคัญของสวัสดิการชุมชนเมืองที่มีอัตลักษณ์ภายใต้ฐานวัฒนธรรมและความเชื่อ ที่แฝงอยู่ในความเป็นพหุสังคมเมืองใหญ่ได้อย่างน่าสนใจ ทั้งนี้ จากข้อมูลการกำหนดสร้างสวัสดิการชุมชนเมืองในเขตกรุงเทพมหานครที่สามารถเป็นตัวแทนชุมชนที่มีอัตลักษณ์ในการรวมกลุ่มบนฐานวัฒนธรรมและ

ความเชื่อทางศาสนาได้อย่างเข้มแข็งมี 4 ชุมชนเมืองถูกนำมาเป็นกรณีศึกษาประกอบด้วย ชุมชนชาวไทยเกาะกลาง เขตคลองเตย ชุมชนชาวจีนโบ๊เบ๊ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาอุลอิสลาม เขตคลองสามวา ชุมชนคริสต์ภักดิ์ (Jaiboon, 2001; Rupkhumdee, Kerdmolli; Khunakornsakul, 2007; Keerati nawanun, 2014 & Kardmanee, 2014)

ด้วยเหตุอันเป็นความสำคัญทั้งในเชิงปรากฏการณ์และกระบวนการที่ค้นพบชุดความคิดในเชิงวิชาการที่ได้นำเสนอข้างต้นนี้ ส่งผลให้คณะผู้วิจัยต้องการศึกษาและจัดการความรู้ที่กระจัดกระจายอยู่ในชุมชนเมืองเหล่านี้ให้เกิดเป็นชุดองค์ความรู้ด้านการพัฒนาชุมชนเมือง โดยเฉพาะมิติการสร้างเสริมความเข้มแข็งของการจัดสวัสดิการชุมชนเมือง ให้เกิดการถ่ายทอดและส่งต่อความรู้ในเชิงวิชาการด้านสวัสดิการชุมชนและการพัฒนาชุมชนเมืองต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากลไกที่เป็นเครื่องมือสำคัญ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง โดยเฉพาะชุมชนเมืองหลวง ในเขตกรุงเทพมหานคร และสามารถพัฒนาไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชนเมืองได้อย่างยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะสำคัญและรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเมือง ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่เกิดจากฐานวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะของการบรรยาย (Descriptive method) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้ทั้งเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง เช่น บันทึกเรื่องราวและประวัติศาสตร์ชุมชน บทสัมภาษณ์ รายงานผลการดำเนินงานและข้อมูลเชิงสถิติขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 4 ชุมชน เป็นต้น
2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยใช้เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลในทุกประเด็นที่ศึกษา
3. การสังเกต (Observation) ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) โดยการเข้าไปร่วมในสภาวะการณ์จริง เช่น การประชุมชุมชน การประชุมคณะกรรมการและสมาชิกของสวัสดิการชุมชนในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant observation) เช่น การสังเกตการณ์การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ตลอดจนลักษณะทั่วไปของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา เป็นต้น
4. การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus group) เป็นเครื่องมือหลักอีกหนึ่งเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มเป้าหมาย นำมาใช้ในการอธิบายประเด็นหลักทั้งหมดของงานวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหาและประเด็นที่ศึกษา

1. กลไกที่เป็นเครื่องมือสำคัญ ในการสร้างให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนเมือง โดยเฉพาะชุมชนเมืองหลวง ในเขตกรุงเทพมหานคร
2. รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมือง ภายใต้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและฐานความเชื่อทางศาสนาที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความยั่งยืนในการจัดสวัสดิการชุมชนเมือง

ขอบเขตด้านพื้นที่

คณะผู้วิจัยได้จำกัดขอบเขตในการศึกษาไว้เฉพาะในพื้นที่ชุมชนเมืองหลวง กรุงเทพมหานคร โดยทำการเลือกชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา 4 ชุมชนคือ ชุมชนชาวไทยเกาะกลาง เขตคลองเตย ชุมชนชาวจีนไต้เบ๊ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาไสย เขตคลองสามวา และชุมชนคริสต์กฐินจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่กรณีศึกษาเป็นไปตามลำดับขั้นจากหน่วยใหญ่ ไปยังหน่วยเล็ก เริ่มจากการคัดเลือกในระดับจังหวัดและไปสู่หน่วยสุดท้ายในระดับชุมชน อันเป็นลักษณะการคัดเลือกพื้นที่ที่มีนัยยะสำคัญของความเป็นพื้นที่เขตชุมชนเมือง และใช้หลักเกณฑ์การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงในพื้นที่เขตเมืองใหญ่ ดังนั้น การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาในระดับจังหวัด คณะผู้วิจัยกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องของความสำคัญในการเป็นตัวแทนของประเทศไทยและการเป็นตัวแทนของจังหวัดที่มีความเป็นชุมชนเมืองอย่างรอบด้านและต้องเป็นจังหวัดที่ได้รับผลจากการพัฒนาประเทศในทุกมิติเป็นสำคัญ ด้วยหลักเกณฑ์ดังกล่าว ทำให้คณะผู้วิจัยเลือกกรุงเทพมหานครมาเป็นพื้นที่หลักในการศึกษาสำหรับหลักเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ในระดับชุมชน คณะผู้วิจัยกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องของความสำคัญในการเป็นตัวแทนของชุมชนเมืองที่มีสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็งในเชิงประจักษ์และต้องเป็นชุมชนที่สามารถเป็นตัวแทนชุมชนที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาที่ชัดเจน เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาเชิงเปรียบเทียบรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมือง ด้วยหลักเกณฑ์ดังกล่าว ทำให้คณะผู้วิจัยเลือกพื้นที่ชุมชนเข้มแข็งและมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาที่ชัดเจนขึ้นมา 4 ชุมชนเมืองข้างต้นที่สามารถใช้เป็นตัวแทนชุมชนเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตด้านประชากรผู้ให้ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยใช้ระบบตัวแทนโดยมีกลุ่มเป้าหมายในการจัดเก็บข้อมูลจากตัวแสดงหลัก 3 กลุ่มหลักประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้นำสวัสดิการชุมชนของทั้ง 4 ชุมชน จำนวน 16 คน 2) กลุ่มข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และพนักงานของหน่วยงานภาครัฐทั้ง 4 สำนักงานเขต จำนวน 4 คน 3) กลุ่มสมาชิกในชุมชนและสมาชิกกลุ่มสวัสดิการของชุมชนเมืองที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 4 ชุมชน จำนวน 20 คน

ผลการวิจัย

กลไกในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง

กลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง จากการศึกษาพบว่า กลไกสำคัญที่ชุมชนเมืองบนฐานอัตลักษณ์ศาสนาที่แตกต่างกันใน 4 ชุมชนกรณีศึกษา ได้นำมาใช้และถือเป็นกลไกหลักร่วม ประกอบด้วย

1) **หลักศาสนาและความเชื่อสำคัญของแต่ละศาสนา** สำหรับชุมชนชาวไทยเกาะกลาง ได้อาศัยหลักธรรมพื้นฐานของศาสนาพุทธ นำมาใช้เป็นกลไกสำคัญในการสร้างแนวคิดทำความดีและป้องกันสิ่งไม่ดี ไม่ให้เกิดขึ้นกับชุมชนประกอบกับอาศัยความเชื่อความศรัทธาต่อหลวงปู่ดำ สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่ชุมชนเกาะกลางเป็นศูนย์รวมจิตใจแก่สมาชิกชุมชน ทำให้สมาชิกชุมชนเกาะกลางไม่กล้าที่จะกระทำความผิด ส่วนชุมชนชุมชนชาวจีนโบ๊เบ๊ ได้อาศัยแนวคิดของลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า หรือศาสนาพุทธนิกายมหายานเป็นกลไกสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ของชาวจีนโบ๊เบ๊ขึ้นมา ประกอบกับภายในชุมชนโบ๊เบ๊มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจหรือศูนย์รวมจิตใจระหว่างสมาชิกชุมชนชาวจีนด้วยกันคือ สำนักงานศาลเจ้าปึงเถ่ากง ทำให้ไม่กล้าจะกระทำความผิด ถือว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เนื่องจากปัญหาอาชญากรรมของชุมชนลดลงอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งหมดสิ้นไปจากชุมชนโบ๊เบ๊ ส่วนชุมชนคริสต์ศรัทธา อาศัยหลักการคำสอนของศาสนาคริสต์เป็นแนวทางสำคัญในการบริหารชุมชนและสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ประกอบกับมีโบสถ์เซนต์จอร์จเป็นศูนย์กลางสำคัญในการเชื่อมโยงสมาชิกชุมชนทั้งหมดเข้าด้วยกันและเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ที่ทำให้สมาชิกภายในชุมชนเดียวกันได้มาพบเจอกัน เกิดความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มพวกเชื้อสายโปรตุเกสที่นับถือศาสนาคริสต์ร่วมกัน สำหรับชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลอิสลาม มีหลักการปฏิบัติหรือศาสนพิธีที่มีรูปแบบชัดเจน ตั้งแต่การเกิด การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน กระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต โดยเฉพาะพิธีการละหมาดต้องทำวันละ 5 เวลา ทำให้สมาชิกชุมชนได้มาเจอกันวันละหลายครั้ง ยิ่งประกอบพิธีกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน ยิ่งสร้างความรู้สึกผูกพันว่ากลุ่มคนเหล่านี้คือพี่น้องมุสลิมด้วยกัน

2) **ประเพณีและวันสำคัญของชุมชน** โดยวันสำคัญของแต่ละชุมชนพบว่า ชุมชนจัดกิจกรรมบนฐานความเชื่อหรืออัตลักษณ์ของชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านศาสนา มาดิงการมีส่วนร่วมและยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกในชุมชนร่วมกัน สำหรับชุมชนชาวไทยเกาะกลาง จะมีวันแห่เทียนพรรษาทางน้ำ ถือเป็นกิจกรรมเด่นของชุมชนเกาะกลางที่จะร่วมทำบุญและระลึกถึงหลวงปู่ดำ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพนับถือประจำชุมชน วันสำคัญทางศาสนาพุทธ เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา จะจัดกิจกรรมเชิญพระสงฆ์มาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและสมาชิกชุมชนจะร่วมกันสวดมนต์ วันผู้สูงอายุหรือวันตุ้มโฮมที่จะจัดตรงกับวันสงกรานต์ของทุกปี ส่วนชุมชนชุมชนชาวจีนโบ๊เบ๊ มีวันสำคัญเกี่ยวเนื่องกับเทพเจ้าชาวจีนทั้งสิ้นมี 5 เทศกาล ได้แก่ เทศกาลง่วนเซียว วันเกิดเจ้าแม่ทับทิม วันเกิดเจ้าพ่อกวนอู วันเกิดของปึงเถ่ากง วันขอบคุณเทพเจ้า โดยจะมีการจัดแสดงงิ้วตามอัตลักษณ์ของชาวจีน รวมทั้งการจัดงานรื่นเริงตามประเพณีสากล

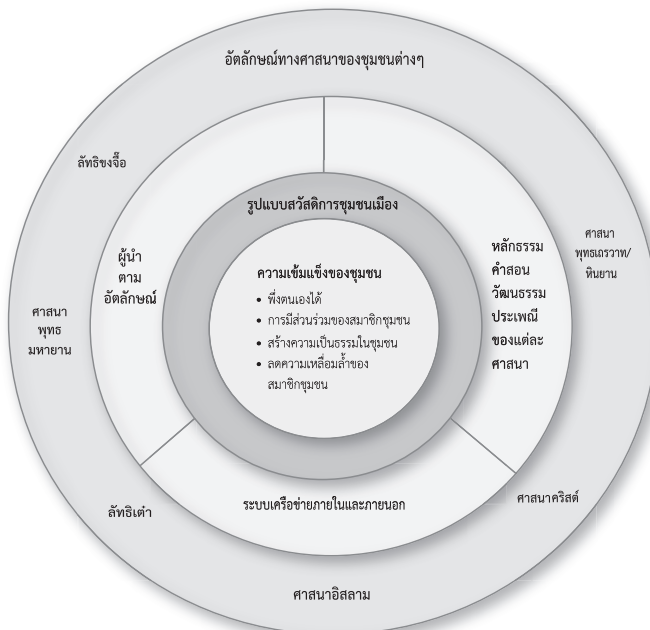
และประเพณีไทยควบคู่ไปด้วยทั้งงานวันขึ้นปีใหม่และวันสงกรานต์ ส่วนชุมชนคริสต์ก๊กจีน มีกิจกรรมหลักของชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับศาสนาคริสต์ผ่านการจัดกิจกรรมของโบสถ์คริสต์ที่จัดขึ้นตลอดทั้งปี ได้แก่ วันพระมหาทรมาน วันฉลองวัด วันคริสต์มาสหรือวันสมโภชพระคริสตสมภพ วันข้าวหม้อแกงหม้อ วันประกอบพิธีมิสซา และการเข้าโบสถ์ทุกวันอาทิตย์ สำหรับชุมชนมุสลิมมัลลิกมาลุลอิสลาม กิจกรรมที่จัดขึ้นได้รับอิทธิพลจากหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลามทั้งสิ้นคือ การถือศีลอดในช่วงเดือนรอมฎอน ที่มีการถือศีลอดการละหมาดและการบริจาคซะกาต เทศกาลอาชูรอ ที่จะนำวัตถุดิบทั้งคาวและหวานมาถวญรวมกันแล้วแจกจ่ายทุกคนในชุมชน พิธีกรรมการเข้าสู่หนัที่ที่จะทำการขลิบปลายหนัอวัยวะเพศชาย การทักทายด้วยการสลาม และการละเล่นนาเสบเพื่อความบันเทิง

3) ระบบเครือญาติ ชุมชนในการวิจัยครั้งนี้ล้วนเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีอายุไม่ต่ำกว่าร้อยปี สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเหล่านี้ผ่านปัญหานานับประการได้คือ ระบบเครือญาติหรือความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติภายในชุมชนที่มีความเข้มแข็ง โดยชุมชนชาวไทยเกาะกลางมีตระกูลใหญ่อยู่สามตระกูลที่เป็นกลุ่มเครือญาติคือ กลุ่มตระกูลแก้วเกื้อญาติ ตระกูลสายสัมพันธ์ และตระกูลสอนคัม ยิ่งภายหลังการเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่ภายในชุมชนเนื่องจากปัญหาเสาพิศได้สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีและเข้มแข็งยิ่งขึ้นผ่านระบบความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติภายในชุมชน ส่วนชุมชนชุมชนชาวจีนโบ้เบ๊ ที่อพยพเข้ามายังพื้นที่โบ้เบ๊ล้วนเป็นชาวจีนที่อพยพมาจากเมืองซัวเถา (Shantou) แทบทั้งสิ้น และมีความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติหลายครอบครัว โดยครอบครัวรุ่นแรกที่อพยพมาจากซัวเถามักจะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างกัน เช่นญาติพี่น้อง อาหลาน พ่อลูก อีกทั้ง วัฒนธรรมของชาวจีนสมัยก่อนจะไม่มีการแต่งงานข้ามเชื้อชาติ ดังนั้นชาวจีนภายในชุมชนโบ้เบ๊ จึงมักนิยมให้ลูกหลานแต่งงานกับชาวจีนซัวเถาภายในชุมชนโบ้เบ๊ด้วยกัน ส่วนชุมชนคริสต์ก๊กจีน หลายตระกูลเคยเป็นทหารของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งมีต้นตระกูลดั้งเดิมทั้งหมด 17 ตระกูล แต่ปัจจุบันมีทั้งสิ้น 83 ตระกูล โดยความเข้มแข็งของระบบเครือญาติภายในชุมชนก๊กจีนได้แสดงผ่านเพลงประจำชุมชนคือ เพลงลูกก๊กจีน และธงสีแดงฟ้าที่เป็นธงประจำชุมชน สำหรับชุมชนมุสลิมมัลลิกมาลุลอิสลาม เป็นชาวไทบุรีที่อพยพมาจากทางใต้ของประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2329 ที่ส่วนหนึ่งมีความสัมพันธ์เครือญาติที่มีนามสกุลเดียวกัน แต่ภายใต้คำสอนของศาสนาอิสลามหากผู้ใดเป็นชาวมุสลิม ผู้นั้นคือเครือญาติของพระเจ้าทั้งหมด ถือเป็นหลักที่ชาวมุสลิมยึดถืออย่างเคร่งครัดในการอยู่ร่วมชุมชนเดียวกัน

4) ศูนย์รวมหรือศูนย์กลางจิตใจชุมชน การเกิดขึ้นของศูนย์รวมจิตใจไม่ได้เป็นเพียงสถานที่พบปะของสมาชิกชุมชนเท่านั้น แต่ยังคงเป็นสถานที่ถ่ายทอดอัตลักษณ์ของเชื้อชาติและศาสนาอีกด้วย โดยชุมชนชาวไทยเกาะกลาง เป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีพื้นที่อยู่กลางน้ำ จึงได้จำลองโบสถ์ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและศาลพ่อปู่ดำบริเวณหน้าชุมชนเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ส่วนชุมชนชุมชนชาวจีนโบ้เบ๊ มีศาลเจ้าปึงเถ่ากงเป็นศาลเจ้าที่สร้างขึ้นมาจากความเคารพนับถือเทพเจ้าประจำท้องถิ่นของชาวจีนแต้จิ๋วและบริหารจัดการโดยสำนักงานศาลเจ้าปึงเถ่ากง ซึ่งศาลเจ้าปึงเถ่ากงไม่ได้เป็นเพียงศาลเจ้าที่เคารพนับถือเท่านั้น แต่ศาลเจ้าปึงเถ่ากงยังเป็นสถานที่นัดพบกันของชาวจีนรุ่นเก่าอีกด้วย ส่วนชุมชนคริสต์ก๊กจีน มีโบสถ์หรือวัดทางศาสนาคริสต์เป็นศูนย์รวมจิตใจของสมาชิกชุมชนและใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ทั้งหมด สำหรับชุมชนมุสลิม

มัสยิดกมาลุลอิสลาม โดยมีมัสยิดกมาลุลือเป็นศูนย์กลางและศูนย์รวมจิตใจของสมาชิกชุมชนอิสลามทั้งหมด และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวมุสลิม

5) ระบบเครือข่ายความสัมพันธ์ ชุมชนกรณีศึกษาทั้งหมดมีรูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ใกล้เคียงกันโดยทุกชุมชนจะมีคณะกรรมการชุมชนเป็นเครือข่ายภายในที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในชุมชนและจัดระบบสวัสดิการชุมชนเมือง ตลอดจนเชื่อมต่อกับหน่วยงานภายนอก เกิดเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ภายนอก 3 ภาคส่วนหลักคือ 1) ภาครัฐ ซึ่งชุมชนกุฎีจีน ชุมชนเกาะกลาง และชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม ถูกก่อตั้งอย่างเป็นทางการภายใต้การบริหารงานตามระเบียบของกรุงเทพมหานคร ฉะนั้น จึงมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับสำนักงานเขตในพื้นที่ที่สังกัดอยู่ แต่ชุมชนโบฮีมีความแตกต่างออกไป เนื่องจากเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีการรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการและไม่ได้ก่อตั้งเป็นชุมชนภายใต้ระเบียบของกรุงเทพมหานคร จึงไม่ได้มีความสัมพันธ์หรือการพึ่งพิงกับภาครัฐตามระเบียบของกรุงเทพมหานคร 2) ภาคเอกชน จะมีเพียง 2 ชุมชนเท่านั้นที่ได้รับความช่วยเหลือหรือเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์คือ ชุมชนเกาะกลางและชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม ซึ่งภาคเอกชนสนใจเข้ามาทำ CSR (Corporate Social Responsibility) เนื่องจากทั้งสองชุมชนโดดเด่นเรื่องการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม 3) ภาคการศึกษา โดยมี 3 ชุมชนที่ได้รับความร่วมมือสนับสนุนทางวิชาการจากสถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนและจัดสวัสดิการชุมชนคือ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนเกาะกลาง ชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม แต่ชุมชนโบฮี ไม่ได้ประสานความร่วมมือ เนื่องจากไม่ได้เป็นชุมชนอย่างเป็นทางการและถูกมองว่าเป็นย่านการค้าที่มีความเจริญอยู่แล้ว

ภาพที่ 1 กลไกในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองและสวัสดิการชุมชนเมือง

ลักษณะสำคัญและรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร

ลักษณะสำคัญและรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมือง จากการศึกษาพบว่า รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนบนฐานอัตลักษณ์ศาสนาที่แตกต่างกัน ซึ่ง 4 ชุมชนกรณีศึกษา มีความต้องการรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองแตกต่างกันออกไปตามบริบทของแต่ละชุมชน ดังนั้น คณะผู้วิจัยสามารถจัดรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองของแต่ละชุมชนได้ดังต่อไปนี้

1) ชุมชนชาวไทยเกาะกลาง สร้างรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมือง เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนโดยเรียนรู้จากข้อผิดพลาดจากเหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่นำมาสร้างเป็นสวัสดิการชุมชนเมือง 4 รูปแบบคือ (1) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย ทั้งการเปลี่ยนระบบไฟฟ้าในชุมชน การมี อพพร. และอาสาสมัครความปลอดภัยชุมชน (2) สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน ทั้งการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเกาะกลาง ผลิตภัณฑ์จำหน่ายและมีกองทุนส่วนกลาง (3) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านที่อยู่อาศัย การทำทะเบียนประวัติสมาชิกชุมชนทุกคนและบริการเปลี่ยนอุปกรณ์ไฟฟ้าชำรุดโดยช่างชุมชน (4) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการขยะภายในชุมชน โครงการผู้เฒ่าบ้าน และศูนย์ศึกษาดูงานด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนเมือง

2) ชุมชนชาวจีนโอบี๊ สร้างรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองจากกลไกภายในชุมชนที่มีอยู่เน้นการพึ่งพากันเอง จนเกิดการรวมกลุ่มอย่างชัดเจนเป็นรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองของชาวจีนโอบี๊ 4 รูปแบบคือ (1) สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน ทั้งการเล่นแชร์ เป็นรูปแบบที่สร้างจากระบบเครือข่าย และการยืมเงินเจ้า ผ่านระบบศาลเจ้า (2) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านนันทนาการ การแสดงงิ้วถ่ายทอดนิยายจีนที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวจีน (3) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย โดยมีกลุ่มบรรเทาสาธารณภัยและกลุ่มอพพร.ดูแลทั้งชุมชน (4) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิต สำนักงานศาลเจ้าปึงเถ่ากงเป็นศูนย์กลางในการจัดงานแต่งงานและงานศพให้แก่สมาชิกชุมชน พร้อมทั้งของช่วยเหลืองานจากทั้งส่วนของศาลเจ้าและจากการรวบรวมของสมาชิกภายในชุมชน

3) ชุมชนคริสต์กุฎีจีน บริบทดั้งเดิมถูกก่อตั้งโดยบาทหลวงกอร์ร มิซซันนารีชาวต่างประเทศร่วมกับสมาชิกชุมชนยุคบุกเบิกที่เป็นชาวโปรตุเกสหรือชาวต่างประเทศทั้งสิ้น ฉะนั้น ตั้งแต่อดีตรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองจึงมีความสอดคล้องกับศาสนาคริสต์ ใน 4 รูปแบบคือ (1) สวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษา สมาชิกชุมชนที่มีฐานะยากจนสามารถได้รับการศึกษาฟรีจากโรงเรียนในเครือวัดซางตาครู้ส เช่น โรงเรียนซางตาครู้สคอนแวนต์ โรงเรียนซางตาครู้สศึกษา โรงเรียนอนุบาลซางตาครู้ส (2) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านนันทนาการ ที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางศาสนาคริสต์จะมีการการแสดงละครหรือการถอดพระ (3) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย การฝึกกลุ่มเยาวชนของชุมชนให้เป็นกลุ่ม อพพร. (4) สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน การมีสำนักงานเครดิตยูเนียนกุฎีจีน

4) ชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาไสย เป็นชุมชนอิสลามที่ประยุกต์อัตลักษณ์ของศาสนาอิสลามมาสร้างรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่ตอบสนองความต้องการของชาวมุสลิม ใน 4 รูปแบบคือ (1) สวัสดิการ

ชุมชนเมืองทางการศึกษา มีโรงเรียนที่บริหารงานภายใต้ชุมชนมุสลิมคือ ศูนย์พัฒนาเด็กอ่อนก่อนวัยเรียน โรงเรียนสอนศาสนาชาลิหมียันาน โรงเรียนพิทยพัฒน์ศึกษา เป็นโรงเรียนสามัญระดับประถมศึกษา (2) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการดูแลสุขภาพ การตรวจตราชุมชนโดยตำรวจ อาสาสมัครชุมชน และคณะกรรมการชุมชน (3) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการเงิน ที่จะเอามาใช้ในการจัดระบบบริการชุมชนและการศึกษาของชุมชนเป็นหลัก (4) สวัสดิการทางด้านสิ่งแวดล้อม การใช้ข้อบังคับชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในการรักษาให้คงอยู่กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะความสะดวกของลำคลองรอบชุมชน

ทั้งนี้ จากผลการศึกษารูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองของทั้ง 4 ชุมชน พบว่า สวัสดิการชุมชนเมืองที่ปรากฏมี 7 รูปแบบคือ (1) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการดูแลสุขภาพ (2) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการเงิน (3) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านสิ่งแวดล้อม (4) สวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษา (5) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านนันทนาการ (6) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านที่อยู่อาศัย (7) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิต โดยเมื่อนำมาสรุปผลการศึกษาเชิงเปรียบเทียบรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่เกิดขึ้น สามารถแสดงให้เห็นถึงรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่ทุกชุมชนเมืองต้องการและเหมาะสมกับชุมชนที่มีฐานอัตลักษณ์ศาสนาทุกศาสนา 2 รูปแบบคือ (1) สวัสดิการชุมชนเมืองด้านความปลอดภัย (2) สวัสดิการชุมชนเมืองด้านการเงิน ส่วนสวัสดิการชุมชนเมืองด้านสิ่งแวดล้อมจะเป็นรูปแบบที่ปรากฏกับชุมชนที่ล้อมรอบด้วยน้ำหรือลำคลองเป็นหลัก สำหรับสวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษาจะเป็นรูปแบบที่ปรากฏกับชุมชนคริสต์และชุมชนมุสลิม ส่วนสวัสดิการชุมชนเมืองด้านนันทนาการจะเป็นรูปแบบที่โดดเด่นของชุมชนคริสต์และชุมชนชาวจีน ดังตารางที่ 1 และ ตารางที่ 2

ตารางที่ 1 รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองกรณีศึกษา 4 ชุมชนเมือง

ชุมชนเมือง	รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมือง
ชุมชนมุสลิมกมลอิสลาม	1. สวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษา 2. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการดูแลสุขภาพ 3. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการเงิน 4. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านสิ่งแวดล้อม
ชุมชนเกาะกลาง	1. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการดูแลสุขภาพ 2. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการเงิน 3. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านที่อยู่อาศัย 4. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านสิ่งแวดล้อม
ชุมชนโป๊ะ	1. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการเงิน 2. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านนันทนาการ 3. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการดูแลสุขภาพ 4. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิต

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชุมชนเมือง	รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมือง
ชุมชนกุฎีจีน	1. สวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษา 2. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการเงิน 3. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการดูแลสุขภาพ 4. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการเงิน

ตารางที่ 2 รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเมืองเชิงเปรียบเทียบ

รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมือง	ชุมชนเมือง
1. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการดูแลสุขภาพ	ทุกชุมชน
2. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการเงิน	ทุกชุมชน
3. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการสิ่งแวดล้อม	1. ชุมชนมัสยิดกมลาไสย 2. ชุมชนเกาะกลาง
4. สวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษา	1. ชุมชนมัสยิดกมลาไสย 2. ชุมชนกุฎีจีน
5. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการเงิน	1. ชุมชนกุฎีจีน 2. ชุมชนโป่งเปี้ยว
6. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการที่อยู่อาศัย	1. ชุมชนเกาะกลาง
7. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการดำรงชีวิต	1. ชุมชนโป่งเปี้ยว

อภิปรายผล

ผลการศึกษาที่ปรากฏนำมาสู่การทำความเข้าใจและก่อเกิดบทเรียนรู้เพื่อการการสังเคราะห์ถึงแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองและสวัสดิการชุมชนเมือง ให้เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืนภายใต้บริบทชุมชนเมืองบนฐานอัตลักษณ์ศาสนาที่แตกต่างในสังคมพหุวัฒนธรรม ดังนี้

1. การประยุกต์อัตลักษณ์ทางศาสนาและความเชื่อของแต่ละชุมชนมาใช้เป็นหลักพื้นฐานในการสร้างรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่เหมาะสม

จากผลการศึกษาชุมชนทั้ง 4 ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา แสดงถึงจุดร่วมของการสร้างรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่สามารถตอบสนองความต้องการและอยู่กับชุมชนมาได้อย่างยาวนาน โดยการประยุกต์อัตลักษณ์ทาง

ศาสนาและความเชื่อของชุมชนมาเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และกำหนดสร้างเป็นรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองในแต่ละมิติออกมา โดยการกำหนดสร้างตัวแทนของศาสนาหรือความเชื่อขึ้นมาอย่างชัดเจนภายในชุมชน เช่น โบสถ์ พระพุทธรูป ศาลเจ้า มัสยิด เป็นต้น เพื่อเป็นทั้งศูนย์รวมจิตใจ สร้างการเคารพในกฎระเบียบของชุมชนและสวัสดิการชุมชนอย่างเคร่งครัด ตลอดจนสามารถตอบสนองความต้องการและวิถีการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชนได้อย่างเหมาะสม สามารถอธิบายได้ว่า กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของสวัสดิการชุมชน ผ่านกลไกการรวมกลุ่มเครือข่ายและร้านค้าในย่านชุมชนเดียวกันเป็นเครื่องมือสำคัญ ควบคู่ไปกับกระบวนการร่วมกันทางจิตวิญญาณผ่านการนับถือศาสนาในบริบทชุมชนได้อย่างเหมาะสม (Keeratinawanun, 2015) ได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของสวัสดิการชุมชนชาวจีน ผ่านกลไกการรวมกลุ่มเครือข่ายและร้านค้าในย่านชุมชนเดียวกันเป็นเครื่องมือสำคัญ ควบคู่ไปกับกระบวนการร่วมกันทางจิตวิญญาณผ่านการนับถือศาสนาของชาวจีน

2. การใช้บทบาทของผู้นำทางศาสนาและผู้นำชุมชนมาบริหารจัดการรูปแบบสวัสดิการชุมชนและสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง

จากผลการศึกษาชุมชนทั้ง 4 ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา แสดงถึงจุดร่วมของการใช้บทบาทผู้นำทางศาสนาและผู้นำชุมชนมาบริหารจัดการรูปแบบสวัสดิการชุมชนมิติต่างๆ ให้สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างเหมาะสมกับบริบทชุมชนและสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากชุมชนที่มีอัตลักษณ์ทางศาสนาและความเชื่อของชุมชนร่วมกันมาอย่างยาวนานนั้น ผู้นำที่สามารถเป็นผู้นำทางความคิดและจิตวิญญาณร่วมของชุมชนได้คือ ผู้นำทางศาสนา ซึ่งเป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการ สามารถสร้างความร่วมมือจากสมาชิกชุมชนให้ร่วมกันเสียสละเพื่อส่วนรวมและชุมชนผ่านรูปแบบสวัสดิการชุมชนในมิติต่างๆ แล้วจึงประสานความร่วมมือกับกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการคือ คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการทางศาสนา ของชุมชนในการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนเมืองให้เกิดประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของสมาชิกภายในชุมชนต่อไป สามารถอธิบายได้ว่า หลักการบริหารและจัดการสวัสดิการชุมชนเมืองบนฐานของกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการส่งคืนเงินกองทุน และให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยบทบาทของผู้นำ ทั้งคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนเอง และผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่ถูกยอมรับจากชุมชนร่วมด้วย (Rupkhumdee, Kerdmoli & Khunakornsakul, 2007)

3. การบูรณาการและเชื่อมโยงเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชนมาสนับสนุนการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนเมือง

จากผลการศึกษาชุมชนทั้ง 4 ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา แสดงถึงจุดร่วมของการบูรณาการและเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เพื่อมาสนับสนุนการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนเมืองให้เกิดความยั่งยืนได้มากที่สุด โดยเฉพาะการขอรับการสนับสนุนด้านทรัพยากรด้านต่างๆ จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ชุมชนอยู่ในพื้นที่การดูแลรับผิดชอบ การขอรับการสนับสนุนด้านวิชาการเพื่อการจัดระบบรูปแบบสวัสดิการชุมชนด้านต่างๆ จากสถาบันการศึกษาที่อยู่ใกล้กับชุมชน ตลอดจนการขอรับการสนับสนุน

จากภาคเอกชนเพื่อการต่อยอดหรือการพัฒนาในรูปแบบสวัสดิการชุมชนด้านอื่นๆ ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Academic Promotion and Support Office (2012) ที่แสดงให้เห็นถึงการจ้ดสวัสดิการชุมชนให้ประสบความสำเร็จ ต้องอาศัยกลไกและการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนที่มีอยู่หลากหลายทั้งภายในและภายนอกชุมชนต้องนำเข้ามาเชื่อมโยงความร่วมมือและเติมเต็มการทำงานซึ่งกันและกัน ควบคู่ไปกับการสร้างภาคีเครือข่ายภายนอกทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เข้ามาช่วยเป็นพี่เลี้ยงและอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมทั้งการสนับสนุนด้านงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่นเดียวกับการศึกษาของ Lyson (2006) และข้อเสนอของ Rattanachuy (2017) เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนภายใต้พลวัตการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ต้องเน้นการพึ่งพากันของสมาชิกภายในชุมชนที่อยู่บนหลักการมีส่วนร่วมเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและอยู่บนฐานการของเป็นประชาธิปไตยร่วมกัน ควบคู่กับความสัมพันธ์ระหว่างสวัสดิการชุมชนและการมีส่วนร่วมทางสังคม ซึ่งธุรกิจท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่อยู่ในชุมชน สามารถกลายมาเป็นหนึ่งในผู้บริจาคสมทบทุน ให้กลายเป็นองค์กรที่มีขนาดใหญ่ขึ้นได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการในระดับพื้นที่

1) การวางแผนในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนสู่แกนนำรุ่นต่อไป เนื่องจากคณะกรรมการชุมชนทั้งสี่ชุมชนเริ่มเข้าสู่วัยสูงอายุมากขึ้น จึงควรมีการถ่ายทอดกระบวนการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน ตลอดจนวิธีการสร้างความเข้มแข็งภายในกลุ่มผู้นำและรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่ดำเนินการอยู่ภายในชุมชน ให้เกิดการสืบทอดสู่รุ่นต่อไปและอยู่กับชุมชนต่ออย่างยั่งยืนภายใต้อัตลักษณ์บนฐานศาสนา ควบคู่กับการส่งเสริมผู้ที่มีความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ภายในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน โดยการค้นหาและดึงศักยภาพทุนมนุษย์ภายในชุมชนออกมาและเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมทำงานควบคู่กับกลุ่มคณะกรรมการชุมชนในชุดปัจจุบันอย่างจริงจัง

2) การสร้างรายได้เพิ่มเติมจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อหมุนเวียนในกองทุนสวัสดิการชุมชนที่แต่ละชุมชนมีอยู่ โดยการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมการค้าภายใน สำนักงานเขตในพื้นที่ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้สามารถแข่งขันกับตลาดสินค้าในกลุ่มเดียวกันได้ รวมถึงสามารถผลักดันสินค้าไปสู่ตลาดต่างประเทศ เพื่อเสริมสร้างรายได้ให้แก่กองทุนสวัสดิการชุมชน จนนำมาสู่การจัดสวัสดิการชุมชนเพิ่มเติมที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1) กรุงเทพมหานครควรกำหนดให้รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชนเมืองหลวง โดยอาศัยทีมขับเคลื่อนองค์ความรู้จากเครือข่ายสถาบันการศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานครและสถาบันการศึกษาภายในกรุงเทพมหานคร เพื่อสร้างเครือข่ายการทำงานที่ครอบคลุมชุมชนทั่วกรุงเทพมหานคร ร่วมกับสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร และสำนักงานเขตต่างๆ

2) การเสริมสร้างแรงจูงใจในการบริหารชุมชนและการสร้างรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ด้วยการจัดประกวดชุมชนเข้มแข็ง ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยการมีรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่ความหลากหลาย เพื่อกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้เกิดแก่ผู้นำและสมาชิกชุมชนในแต่ละชุมชนให้เกิดความภาคภูมิใจในการทำงานชุมชนและเป็นสัญลักษณ์สำคัญในการสื่อถึงการมีส่วนร่วมและการประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ดังนั้นกรุงเทพมหานครจึงควรจัดสรรงบประมาณผ่านสำนักงานเขตให้แก่ชุมชนขนาดเล็กที่มีความเข้มแข็งเป็นกรณีพิเศษ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในความเสียสละด้วยการสมทบเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชนของชุมชนเหล่านั้นต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) จัดตั้งสำนักงานกลางเพื่อการพัฒนาสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ ควรเป็นหน่วยงานกลางของภาครัฐที่ตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เฉพาะในการส่งเสริมการบริหารจัดการและการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนที่อยู่ภายใต้การสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งทำหน้าที่เฉพาะเพื่อการพัฒนาสวัสดิการชุมชนและการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนไทยทั่วประเทศ ทำให้เกิดการกระตุ้นการพัฒนาสังคมด้วยการสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากผ่านการมีสวัสดิการชุมชนที่ครอบคลุมชุมชนทั่วประเทศ สร้างให้เกิดแนวทางการดำเนินงานด้านสวัสดิการที่สามารถบูรณาการทั้งในส่วนของคุณวุฒิและเครือข่ายความช่วยเหลือ จากทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคประชาชน ให้การพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างสอดคล้องทั้งประเทศ เป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาสวัสดิการชุมชนและชุมชนเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในวงกว้างอย่างมีคุณภาพมากกว่ากระตุ้นอย่างรวดเร็วในเชิงปริมาณ

2) จัดตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งสวัสดิการชุมชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตแห่งชาติ เป็นคณะทำงานระดับชาติที่ภาครัฐจัดตั้งขึ้นมาในลักษณะของทีมนักวิชาการ มาจากทั้งนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญในแต่ละศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการชุมชน สวัสดิการสังคม และการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อทำหน้าที่ทั้งการกำหนดเป้าหมาย จัดทำแผนงาน ประเมินผล และส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของสวัสดิการชุมชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในภาพรวมของทั้งประเทศ โดยการจัดทำแผนยุทธศาสตร์สวัสดิการชุมชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตแห่งชาติ และตั้งคณะกรรมการที่มีโครงสร้างการทำงานรองรับในทุกระดับ ตั้งแต่คณะกรรมการระดับชาติ คณะกรรมการระดับภูมิภาค คณะกรรมการระดับจังหวัด คณะกรรมการระดับชุมชน

3) ส่งเสริมการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านสวัสดิการชุมชนอย่างจริงจัง และเร่งรัดการนำองค์ความรู้จากการวิจัยสู่การภาคปฏิบัติ และจัดทำข้อเสนอในเชิงวิชาการเพื่อประกอบการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ให้กระทรวงที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยการกำหนดประเด็นสวัสดิการชุมชน ให้เป็นหนึ่งในวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนาคูณภาพชีวิตระดับชาติ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การนำวิธีการศึกษาวิจัยในลักษณะงานวิจัยเชิงคุณภาพ ไปขยายผลต่อยอดสู่การศึกษาสวัสดิการชุมชนในพื้นที่อื่นต่อไป ทั้งชุมชนเมือง ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท และชุมชนชนบท

References

- Academic Promotion and Support Office. (2012). *Project to promote the model of social welfare that is suitable for the area Community Welfare Fund*. Bangkok: Ministry of Social Development and Human Security.
- Jaiboon, K. (2001). *Research project for the development of a cultural source to be a source of learning and a source of income for the people: A case study of the KUDI-CHIN and near area*. Bangkok: National Research Council of Thailand.
- Kardmanee, J. (2014). *Community Welfare Management by the People in Bangkok: A Case Study of the Network of Community Welfare Fund of Kannayao District*. Dissertation Doctor of Faculty of Liberal Arts. Krirk University.
- Keeratinawanun, S. (2015). *Process of Community Welfare on Chinese's identity in Case of Bobae*. Dissertation of Faculty of Social Administration. Thammasat University.
- Keeratinawanun, S. (2015). The Strength of Community Welfare on Chinese's Identity in Case of Bobae. *Journals of Politics and Governance, Mahasarakham University*, 5(2), 57-71.
- Lyson, T. (2006). Big Business and Community Welfare. *The American Journal of Economics and Sociology*, 65(5).
- Rattanachuy, S. (2017). Community Development in Dynamic of New Era. *Journals of Politics and Governance, Mahasarakham University*. 7(1), 72-87.
- Rupkhumdee, V., Kerdmoli, C. & Khunakornsakul, S. (2007). *Community Welfare Fund Network Integration Case study of Khlong Toei district Bangkok*. Bangkok: National Institute of Development Administration.
- Touraine, A. (2001). *Beyond Neoliberalism*. London: Polity press.